

Kompasyň taryhyna ser salsaň, ilkinji gezek ol Sun dinastiýasy döwründe Hytaýda oýlanyp tapyldy we çöllerde syýahatyň ugruny görkezmek üçin ulanyldy.

Bu ýeriň üstünde ugur kesgitlemäge kömek edýän enjam bolup, ýeriň magnit polýuslaryny we taraplaryň (günbatar, gündogar) ugurlaryny görkezýär.

Gadymy kompas inçe tutawaçly we sferik güberçek bölegi bolan çemçe ýalydy. Çemçäniň özi magnetitden ýasalan bolup, gowy ýylmanan güberçek bölegi mis ýa-da agaç plastinada oturdylýar.

Häzirkizaman kompaslary magnit, suwuklyk, giroskop kompaslaryna bölünýärler. Magnit kompasyň işleýiş düzgüni Ýeriň üstündäki magnit çyzyklaryna diljagazyň gabat getirilmegi bilen düşündirilýär.

Gutynyň içinde 360 ° -a bölünen tegelek şkala bar. Onda N, S, E, W harplary bar, manysy: demirgazyk, günorta, gündogar we günbatar. Käbir kompaslarda N harpy ýok, ýöne bolmaly ýerinde uly gyzyl üçburç belgi bar.

Gyzyl (kä halatlarda gök) diljagaz hemişe demirgazygy görkezýär. Kompasy haýsy tarapa öwürseňizem, gyzyl ok henizem demirgazyga yşarat eder. Ýeriň magnit meýdanyna, elektrik simlerine, demir ýollaryna we beýleki demir gurluşlaryna reaksiýa berýär hem-de nädogry ugry görkezýär.

Azimut demirgazyk tarapyň we seredilýän ugruň arasyndaky burç. Ýagny gözlenilýän obýektiň demirgazyk ugurdan näçe burça öwrülendigini görkezýän ululyk. Burç üçin ölçeg birligi, 1 gradus (°) diýip kabul edilýär. Bir gradus tegelegiň 1/360 bölegi.

Galyberse-de bir gradusyň 1/60 bölegine minut ('), minudyň 1/60 bölegine sekunt (") diýilýär.

Gurban BEGALÝÝEW
Türkmen döwlet
binagärlik-gurluşyk
institutynyň mugallymy